

de, bugüne kadar televizyonda yayımlanmadı. TRT'den konuyu sorduğumuz yetkililer bu tip bazı filimlerin 12 Mart yönetimi sırasında kaybolduğunu, halen de arandığını söylediler.

«İyi akşamlar, sayın seyirciler. Bu akşam sizlere, TRT televizyon filimleri yarışmasında Büyük Ödül ve Başarı Ödülü alan iki film sunacağız.

İlk kez yarışmaya İstanbul'dan katılan Yüksek Mimar Tan Oral'ın Büyük Ödülü alan «SANSÜR» adlı filmini izleyeceksiniz.

Tan Oral mimarlığının yanında çeşitli sanat dallarında uğraşları olan karikatürcü, grafikçi ve amatör sinemacı, çok yönlü bir sanatçı. Kendisiyle çalışma yeri olarak da kullandığı ve filmini hazırladığı evinde buluştuk.

Filmin izledikten sonra, sorularımızı cevaplandıracağız.

Sayın Tan Oral, izediğimiz filimde TRT Televizyon filimleri dalında Büyük Ödül kazandınız. Sizi kutlarım. Bu filminizde kamuya oynanacak çok tartışılan bir konuya eğiliyorsunuz, filmini yapmaktaki amacınızı ve sansür konusundaki düşüncelerinizi somut örneklerle açıklar mısınız? Sinemayla ilginiz nasıl başladı?

Anlatım aracı olarak neden filmini seçiyorsunuz?

Türkiyede kısa filmciliğin olanakları nelerdir? Bu dalın gelişmesi için neler önerirsiniz? Özellikle bugünkü durum ile amatör kısa film yapımcısının sorunları konusunda.

TRT'nin açtığı televizyon filimleri yarışması sizce Türk sinema sanatına ne denli katkıda bulundu? Daha başka neler yapılabilir?

Teşekkür ederim sayın Tan Oral, başarılarınızın devamlı olmasını dilerim.

Teşekkür ederim, önce. «Sansür» çizgi filimi kendi alıcakgönlülü olanağı ile bir haberalma özgürlüğü kısıtlaması olan sansür uygulamasına dikkatleri çekmeye çalışmıştır. Sinema etkin ve yaygın bir sanat dalıdır.

Ve böyle bir aracın özgürce kullanılması tutucu eğemen güçlerin işine gelmemektedir. Üstelik özgürlüklerin ve haberleşme özgürlüğünün savunucusu da gözükmemektedirler. Buna karşılık halkın temel haklarından olan haberleşme özgürlüğü, uzun yıllardır sansür uygulaması ile engellenmektedir. Böyle bir ortamda sansür gibi bir uygulamaya karşı itiraz hakkını kullanmadan çalışma sürdürmeyi kendime yediremezdim doğrusu.

Filimi bu amaçla yaptım.

Sansür, bilindiği gibi, 14 temmuz 1934 tarihli «Polis Vazife ve Selâhiyetleri Kanunundan» kaynaklanarak çıkarılan 19 temmuz 1936 tarih ve 2-11551 sayılı «Filimlerin ve Filim Senaryolarının Kontroluna Dair Nizamname» gereğince uyuşulanan bir engellemedir. İşin acı yanı bunun, çok kişiye olağan gelmesi, alışılmış olmasıdır. Bu anti-demokratik uyuşulamaya karşı gerekli tepki yeterince gösterilmemistir. Giderek sansürün kaldırılmasının sakıncalar doğuracağını söyleyen aklıbaşında kişiler bile bulunmaktadır. Tutucu ve müstehcen filimlerin ortalığı saracağını savunmaktadır. Oysa buaün sansüre rağmen bu tür filimler perdeleri doldurabilmektedir. Sansür, emekçi sınıfların haberalma özgürlüğünden ve bunun sonuçlarından, eamen çevrelerin ülkemeleri sonucu konulmuş, faşizan bir önlemdir. Onun için kaldırılmalıdır. Sözü edilen sakıncalar sansürün kaldırılmış olması ile belirmeyecek, tersine giderilecektir.

Tekrarlarsam «Sansür» çizgi filminin amacı, ilerici ve devrimci güçlerin dikkatlerini bir kez daha sansür olgusuna çekmektir. Sinemayla ilginiz eski olmalı. Karartmaların yapıldığı yıllarda Bursada gördüğüm filimleri hatırlıyorum, ilk kez. Kahveci Güzel gibi verli, Nasrettin Hoca gibi yabancı filimleri. O günden bu yana hep vefalı bir sinema seyircisiyim. Sinemaya karşı kendimi hep borçlu duymuşumdur. Bizim vətismemizde sinema büyük kaynaklık etmiştir. Çocukluğumuz kitapsız geçmiştir.

tir denebilir. Ama iyisiyle kötüsüyle sinema dostluğunu hiç e-srrgemedi bizden. Sinemayı da, pek çok şeyi de, ilk kez yine sinemadan öğrenmeye başlamışızdır.

Yine de bugüne kadar asıl uğraş dalım çizgi sanatları, karikatür olmuştur. Nedeni sinemaya göre da az olanakla yapılabilmesi olması.

Sinemayı anlatım aracı olarak seçmem, yukarıda da söylediğim gibi benim için bir borç ödeme sorunuydu.

En önemlisi de sinema, çağımız teknolojisinin sanata getirdiği yeni bir boyuttur. Yeni bir olanaktır. Dolayısıyla günümüz sorunlarının anlatımına da büyük katkıdır. Değişen dünya, değişimini tamamlamak ve yeni değişikliklere varmak için, gerekli araçları da doğal olarak yaratmaktadır. Sinema bunlardan biridir. Tutucu güçlerce de kullanılmaktadır. Ama sinemanın, dünyayı değiştirme mücadelesinde, bu dinamiği içinde taşıyan kitlelerle tamamlamada en etken anlatım araçlarından biri olduğu inancındayım. Ağır basacak olan da bu vandır.

Ülkemizde kısa filmciliğin olanakları kuskusuz yok denecek kadar sınırlıdır. Önce ham filim bulmak son derece zordur. Ve bu yeter sanırım. Sonra da gösterilme olanakları yok gibidir. Yine de kısa film yapımının gelişmesinde çeşitli yarışma ve şenliklerin yararları olmuştur bugüne kadar.

Kısa filimde de diğer sanat dallarında olduğu gibi üç öğe vardır. Yapıcı, filim ve seyirci. Şimdiye dek bu üç öğeden yalnız birinci var olageldi çoğunlukla; yani kısa filim için gereken teknik olanaklar ve malzeme ile filimlerin görülebilme şansı var kılınıcağı ölçüde, kısa filim de gelişme yolunda aşamalar gösterecektir. Bu yapımcıların gelişmesini de sağlayacaktır kuskusuz.

Ne var ki bu olanakların günün birinde var olması da beklenebilir. Olanlarla işe girişmekte yarar vardır, zor da olsa. Ve çalışmalar bu zorlukları yara-

tan düzenin değişmesi, engellerin kaldırılması doğrultusunda olacaktır. Kısa filim ancak bu mücadele içinde gelişme gösterebilir, kanısındayım.

Yine de TRT bu konuda etkin görevler üstlenebilir. Seyirci olanağı hatta malzeme olanağı vardır. Sonra bir de sinema salonlarında asıl filimin gösterilmesinden önce kesin olarak bir kısa filmin geçilmesi zorunluğuna uygulanırsa yine seyirci sorunu bir ölçüde çözülmüş olacaktır. Ayrıca yalnız kısa filimler gösteren sinemalar da bu konuda yararlı olabilir.

Özetlersek teknik olanak, ham madde ve filimlerin gösterilebilmesi, yani işlev kazanmaları, dolayısıyla yeni yapımlar için paraya dönüşmeleri sağlanabilirse, kısa filimin gelişimi de hızlanacaktır. Yine de bunları beklemek gereksizdir. Bu koşullar da kısa filim yaparak zorlanmalıdır diyeceğim.

Kuskusuz katkıda bulunmuştur. Biraz önce söylediğim gibi ülkemizde kısa filimin gösterilme şansı yok gibidir. TRT buna olanak sağlamıştır. Ayrıca TRT'nin böylesine kısa filimlere olan ihtiyacının büyük olduğu da açıktır. Doğrusu, TRT'nin bir yıl boyunca programlarında yer vereceği kısa filimleri yıl sonunda seyircilerin de katıldığı bir oylamayla ödüllendirmeye gitmesinin, kısa filimin gelişmesi açısından yepyeni ufuklar açacağı inancını taşıyorum.

YANILSAMA VE GERÇEKLIK

Christopher Caudwell
(Çev. Mehmet H. Doğan)
Payel yayınevi, 320 sayfa
25 TL.

Yanılsama ve Gerçeklik başarılı yazarlığının yanı sıra kısacık bir hayata sığdırdığı işlerin çokluğu ve ölümünün kahramanca trajedyasıyla dünya devrimcilerinin haklı saygısını ve sevgisini kazanan İngiliz Marksisti Christopher Caudwell'in sanat ve estetik konusunda yazdığı birkaç önemli kitaptan bir tanesidir. Caudwell'in sanat konusundaki görüşlerinin önemi, bir bakıma onun bu görüşleri sosyalizmin

sanat anlayışını belli ideolojik kalıplar içerisinde geliştirmemesinden ileri gelir. «Sosyalist Gerçekçilik» diye tanınan akım belli toplumsal koşullar içinde doğmuş, o koşulların gereklerini «teorik» değil de «ideolojik» bir yaklaşımla değerlendirerek, bunun için gereğinde idealist kökenli bir «devrimci romantizm»den yararlanarak oluşmuş; bunun sonucunda kendi oluşma koşullarını sanatın genel varoluş koşullarıyla özdeşleştirerek sanatı kısırlaştırılan bir formülasyona varmıştı. Bugün bu formülasyona karşı çıkanlar da değerleri ters çevirmekle birlikte aynı sistematik içinde düşünmekten kendilerini pek kurtaramıyorlar.

Caudwell sanat üstüne görüşünü bu tartışmaların dışında geliştirdi. Bu nedenle, araştırmasını konunun asıl temellerine doğru yürütebildi. Gerçi onun eserleriyle de Marksizm bu konuda nihai hedeflerine ulaşmış değildir. Caudwell'in kitaplarında gerek düzeltilmesi, gerekse geliştirilmesi gereken pek çok şey bulunur. (yaşasa, mutlaka daha yetkin eserler verirdi). Ama Caudwell'in parlak doğruları, pırlanalı analizleri bir yana, yanlışları bile düşündürücü, esinlediricidir. Çünkü zihni yapısı ideolojik kapalıktan uzak, teorik açıklıklara yatkındır. Caudwell'in belirleyici özellikleri felsefesinden uzaklığıdır, denebilir. Bu, onun Hegel'in, Schiller'in ve öteki Alman filozoflarının alabildiğine soyut, kategorik estetik kavramlarına karşı korumuştur. Buna karşılık, Marksist teorinin iki temeli olan bilim ve felsefenin, bilim yanı Caudwell'de biraz fazla ağır basar. Bu bakımdan tavır, bilimsel olmaktan çok «bilimci» olduğu söylenerek eleştirilebilir. Yani, yeterli bir epistemolojik (bilgi teorisi) temeli olmaksızın bilime yaslandığı için, böylelikle ortaya çıkan bilim de fazla ampirik görünümündedir. Fizik üstüne de kitap yazmıştı Caudwell. Sanatın, estetik duygunun kökenlerini ararken biyolojiye, psikolojiye, hattâ fiziğe bir hayli ağırlık tanımıştır. Sanatla psikoloji arasında kurduğu bağlan-

tılar onu gene İngiliz ampirik geleneğini sürdüren burjuva estetikçi I.A. Richards'a da yer yer yaklaştırır.

Öte yandan, toplumsal felsefeye eğildiği zaman, gene «teorik» olmaktan çok «ideolojik» diyebileceğimiz «özgürlük-zorunluk», «sevgi-nefret» gibi kavramlar çerçevesinde düşündüğü için, hümanist kökenli yabancılaşma ideolojisine yaklaştığı anlar vardır. Aynı ideolojinin çağdaş yorumcusu Ernest Fischer sanatın bir çeşit tedavi olduğu görüşünü ondan almış olabilir.

Bütün bu eleştiri ve yarı-eleştiretilere karşın Caudwell'in eseri özgün, taze, olumlu ve önemlidir. Bir kere sanatın kökenini gerek tarihi, gerekse genel-teorik düzeylerde ciddi bir şekilde araştırır. «Bireysel-toplumsal» ilişkisini oldukça doğru biçimde koyarak kültüre gerekli yeri verir.

Ama bütün bunların ötesinde, Caudwell'in asıl önemli ve geliştirilmesi gereken yanı, sanatın bilgilenme içindeki yerine yaklaşımıdır. *Yanılsama ve Gerçeklik*'in son sayfalarında şemalaştırılmış şekilde sunulan bu sanat - bilim ilişkisinin incelenmesi, bu kitaptaki durumyla tamam olmasa bile, Caudwell'in sözkonusu teorik açıklığı nedeniyle, geliştirilerek tamamlanabilir. Bu bakımdan *Yanılsama ve Gerçeklik* eleştirel bir gözle, ama mutlaka okunması ve iyi değerlendirilmesi gerekli bir kitaptır. Bu noktada Mehmet Doğan'ın başarılı çevirisini anmak da bir borç oluyor.

100 SORUDA ESTETİK
Mehmet H. Doğan
Gerçek Yayınevi, 329 sayfa
25 TL.

Mehmet H. Doğan, Gerçek Yayınları arasında çıkan *100 Soruda Estetik* kitabıyla, Türkiye'de pek az işlenmiş bir konuyu ele alması bakımından, güç bir işe girişiyor. Yazar, kısa önsözünde bu güçlüğü dile getirmiş: «Estetik konusunda klasik yapıtların henüz çevrilmemiş; estetik ve sanat tarihi çalışmalarının ortalama okurun ilgisiz-